

УДК 346
DOI <https://doi.org/10.32782/yuv.v6.2024.21>**М. Чемерис,**
кандидат юридичних наук, докторант
Державного податкового університету

ЗАСАДИ БЮДЖЕТНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ БЮДЖЕТНИХ ГРАНТІВ

Постановка проблеми. Інструментарій фінансового забезпечення реалізації функцій та завдань держави та місцевого самоврядування постійно розвивається та вдосконалюється з урахуванням кращих зарубіжних та вітчизняних практик. Одним із таких сучасних інструментів, які поступово впроваджуються в матерію фінансово-правового регулювання, є бюджетні гранти – форма державної допомоги, яка є досить новою для вітчизняних реалій, однак традиційною та широко поширеною в країнах світу, що передбачає цільове та безповоротне виділення фінансових ресурсів переважно на суспільні чи інші публічні цілі з метою реалізації проекту (програми). Грант як окрема форма державної допомоги (підтримки) передбачений в ч. 1 ст. 4 Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» [1], а також положення про можливість надання бюджетних грантів містяться в інших законах України, які регулюють відносини з надання державної допомоги (підтримки).

Фінансово-правове регулювання відносин в сфері надання грантів поширюється лише на сферу публічних фінансів, зокрема на відносини надання грантів державі, територіальним громадам, міжнародних грантів, що надаються бюджетним установам в ході надання міжнародної технічної допомоги, надання міжнародних грантів за умови надання державних та місцевих гарантій належного виконання грантових угод суб'єктами

господарювання, а також відносини в сфері надання бюджетних грантів, а також грантів за рахунок коштів цільових публічних фондів коштів. Однак такі фінансові правовідносини досі належно не досліджені, а розвиток законодавства, що їх регулює, відбувається фрагментарно, несистемно, а часом досить суперечливо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні бюджетний грант є предметом аналізу науковців різних сфер дослідження, зокрема економістів, фінансистів та спеціалістів з міжнародних відносин А. Азарової, І. Білана, О. Білоусової, М. Д'яченка, О. Жидкевича, Л. Касьяненко, М. Кобелі-Звір, Т. Котенко, І. Кульчицького, С. Левицької, Ю. Луніної, Н. Медведкової, Л. Нікіфорової, В. Онищенко, С. Соколової, М. Ставничої, В. Усика, Н. Тарасенка, Г. Терещенка, А. Шияна, Н. Якимчук та інших.

Однак системне дослідження сучасного стану правового регулювання відносин в сфері надання бюджетних грантів та особливостей їх характеристики як бюджетно-правової категорії проводиться недостатньо.

Метою статті є на основі аналізу наукових досліджень, діючого законодавства України, що регулює відносини в сфері надання бюджетних грантів, з'ясувати сучасний стан бюджетно-правового регулювання їх надання, а також запропонувати шляхи вдосконалення бюджетного законодавства в цій сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. У бюджетних відносинах бюджетний грант виступає об'єктом регулювання як окрема форма безповоротної фінансової державної допомоги (підтримки), що надається за рахунок бюджетних коштів в ході здійснення відповідних видатків бюджетів та витрачання залучених до бюджетів коштів.

Незважаючи на те, що в практиці бюджетної діяльності в Україні бюджетні гранти є новим явищем – інструментом використання бюджетних коштів на основі укладення грантових угод, що передбачають реалізацію реципієнтом певного проекту, в законодавстві європейських країн, Сполучених Штатів Америки, Канади та інших вже напрацьовано значний досвід в сфері їх врегулювання. Зазвичай бюджетні гранти надаються з метою досягнення різних цілей, але передусім в сфері наукових досліджень, інновацій, освіти, регіонального розвитку, підприємництва, розвитку окремих сфер виробництва тощо. Загальним є те, що бюджетні гранти визнаються видом державної допомоги, надання якої підпадає під визначені на рівні міждержавного співробітництва стандарти та обмеження.

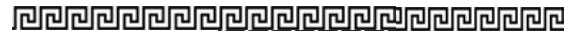
В Україні поняття «бюджетний грант» закріплене в пп. 14.1.277¹ п. 14.1 ст. 14 Податкового кодексу України (ПК України) як «цільова допомога у вигляді коштів або майна, що надаються на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, міжнародної технічної допомоги для реалізації проекту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом. Перелік надавачів бюджетних грантів визначає Кабінет Міністрів України» [3].

Такий перелік на сьогодні затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021

№ 867, де до надавачів бюджетних грантів віднесено [4]:

1) Український культурний фонд, який діє і надає бюджетні гранти на підставі Закону України «Про Український культурний фонд» [5], зокрема, в ч. 2 ст. 3 цього Закону закріплено, що він надає: 1) «гранти «юридичним особам незалежно від форми власності, гранти та стипендії фізичним особам, здійснює інші види підтримки проектів, визначені Положенням про Український культурний фонд»; 2) гранти інституційної підтримки, під яким розуміється «надання на безоплатній і безповоротній основі фінансових ресурсів юридичним особам усіх форм власності сфери культури, культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму, національного музичного продукту та фізичним особам – підприємцям, які здійснюють економічну діяльність за видами, що належать до креативних індустрій, затвердженими Кабінетом Міністрів України з метою забезпечення їх стабільної діяльності та розвитку в умовах дії обмежувальних заходів, зумовлених запровадженням воєнного чи надзвичайного стану, надзвичайної ситуації або карантину, внаслідок яких скасовуються або обмежуються масові заходи або іншим чином прямо або опосередковано обмежується діяльність у сфері культури та креативних індустрій», які надаються для забезпечення конкурентоспроможності та створення робочих місць або вжиття адміністративних та (або) медико-санітарних заходів (карантин); 3) гранти «на підтримку та розвиток проектів у сферах культури та мистецтв, креативних індустрій, національного музичного продукту, культурно-пізнавального (внутрішнього) туризму» [5]. Надання грантів відбувається на підставі укладених договорів про надання гранту, з використанням Типової форми такого договору [6], а результати їх використання є предметом фінансового контролю;

2) Фонд розвитку підприємництва, який є небанківською фінансовою

установою, яка проводить виключно некомерційну (неприбуткову) господарську діяльність, та не розподіляє будь-які доходи (прибутку) або їх частини (п. 7 гл. II Статуту) і діє при цьому «як юридична особа приватного права» (п. 1 гл. III Статуту), а учасником Фонду, який володіє 100% статутного капіталу є Кабінет Міністрів України, що діє в особі Міністерства фінансів України (п. 2 гл. V Статуту) [7]. Фонд надає гранти для мікробізнесу в межах програми міжнародної співпраці «EU4Business: відновлення, конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП» EU4Business, що фінансується Європейським Союзом і Урядом Німеччини, за якою кошти залучені до державного бюджету за результатами конкурсу надаються Фондом у формі грантів у розмірі до 5 000 євро у гривневому еквіваленті через два уповноважених банки – Ощадбанк та Приватбанк, для реалізації заходів з відновлення своєї господарської діяльності на територіях України, що найбільше постраждали від бойових дій та були деокуповані [8, 9]. Відповідно до п. 22 ст. 14 Закону України «Про Державний бюджет України на 2024 рік» реалізацію програм та заходів у рамках впровадження програм бюджетної підтримки Європейського Союзу на підтримку швидкого відновлення України (за рахунок джерел, визначених п. 11 ст. 11 цього Закону) кошти, залучені в рамках програм бюджетної підтримки Європейського Союзу на підтримку швидкого відновлення України відповідно до Угоди між Урядом України та ЄС про фінансування заходу «Підтримка швидкого відновлення України» [10], що включає програму EU4Business, спрямовуються на реалізацію програм та заходів у рамках впровадження програм бюджетної підтримки Європейського Союзу на підтримку швидкого відновлення України (за рахунок джерел, визначених п. 11 ст. 11 цього Закону). Оскільки гранти, що

надаються кошти вказаної програми, що залучені до Державного бюджету в рамках програми EU4Business, якими управляє Фонд розвитку підприємництва, вони належать до числа бюджетних грантів;

3) Український молодіжний фонд, який утворений відповідно до ст. 25 Закону України «Про основні засади молодіжної політики» від 27 квітня 2021 року № 1414-IX [11] та уповноважений відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 р. № 182 надавати бюджетні гранти за рахунок коштів проектів міжнародної технічної допомоги та інших джерел, не заборонених законодавством [12], зокрема в рамках грантової програми «Кар’єрний старт» (2024 рік), що реалізується Фондом «у партнерстві з ЮНІСЕФ за фінансової підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва і розвитку Німеччини (BMZ) через німецький державний банк розвитку KfW» [13];

4) Український ветеранський фонд, який є бюджетною установою, що утворена наказом Міністерства у справах ветеранів від 22 липня 2021 р. № 164 «Про утворення бюджетної установи «Український ветеранський фонд» [14] на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 720 [15]. До завдань Фонду належить «надання бюджетних грантів ветеранам та членам їх сімей для реалізації проектів (далі – бюджетні гранти), які за результатами конкурсного відбору визначені переможцями та спрямовані на: реінтеграцію ветеранів та членів їх сімей до активного суспільного життя, забезпечення збереження та відновлення їх фізичного та психічного здоров’я; підтримку підприємницької діяльності ветеранів та сприяння в їх працевлаштуванні» [16], на підставі конкурсу відповідно до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для функціонування Українського ветеранського фонду, затвердженого

постановою Уряду від 11.03.2022 № 256 [17].

Однак, гранти за рахунок бюджетних коштів, в тому числі залучених, надаються і в рамках інших програм, правові підстави та порядок надання яких закріплені в Законі України «Про науку та науково-технічну діяльність» (надання на безоплатній і безповоротній основі державою, юридичними, фізичними особами, у тому числі іноземними, та (або) міжнародними організаціями для розвитку матеріально-технічної бази для провадження наукової і науково-технічної діяльності, проведення конкретних фундаментальних та (або) прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок, зокрема на оплату праці наукових (науково-педагогічних) працівників у рамках їх виконання, за напрямками і на умовах, визначених надавачами гранту) [18]; Законі України «Про освіту» [19], Законі України «Про наукові парки» [20], «Про державну підтримку кінематографії в Україні» [21], Законі України «Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні» [22] (для реалізації програм, проектів, заходів, а також для інституційної підтримки суб'єктів видавничої справи незалежно від форми власності); Законі України «Про культуру», де закріплено наступне визначення поняття «грант» – фінансові ресурси, що надаються на безповоротній основі суб'єкту, який провадить діяльність у сфері культури, для реалізації культурно-мистецького проекту [23] та інших законах.

Бюджетні програми, які передбачають надання гранту за рахунок бюджетних коштів формуються головними розпорядниками бюджетних коштів саме під час складання Бюджетної декларації (прогнозу місцевого бюджету) та проекту бюджету на плановий бюджетний період (ч. 3 ст. 20 БК України) [24]. І щодо бюджетних програм, здійснення

заходів за якими потребує чіткого нормативно-правового регулювання механізму використання бюджетних коштів, зокрема на виплату бюджетних грантів, головні розпорядники коштів державного бюджету відповідно до ч. 7 ст. 20 БК України розробляють проекти порядків використання коштів державного бюджету (в тому числі за бюджетними програмами, вперше визначеними законом про Державний бюджет України), подають їх на затвердження протягом 30 днів з дня набрання чинності законом про Державний бюджет України і в разі затвердження такого порядку Урядом здійснюють відповідно до них видатки Державного бюджету України на виплату бюджетних грантів за відповідною бюджетною програмою [25].

Порядок використання бюджетних коштів в частині надання грантів відповідно до ч. 7 ст. 20 БК України має містити, «конкурсні вимоги до інвестиційних проектів, включаючи порядок та критерії їх відбору, а також критерії та умови визначення виконавців таких проектів, критерії та умови відбору суб'єктів господарювання, яким надається державна підтримка з бюджету, а також визначення обсягу такої підтримки» [29].

Однак, із визначення понять «грант» (в разі надання його за рахунок бюджетних коштів) та «бюджетний грант», що закріплені в ПК України та профільних законах, Н.Я. Якимчук вивела загальні ознаки бюджетних грантів, що надаються за рахунок бюджетних коштів, відповідно до встановлених бюджетних призначень, в межах затверджених бюджетних програм. Такими ознаками бюджетного гранту є їх надання: 1) в формі бюджетних коштів; 2) безоплатно; 3) безповоротно; 4) на цільових засадах; 5) як форми державної допомоги (підтримки); 6) виключно для реалізації проекту або програми у сферах реалізації державної політики в окремих сферах (науки, освіти, культури,

туризму, у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах); 7) на умовах, визначених надавачами грантів – дотримання бюджетної дисципліни; 8) лише надавачем, визначеним Урядом, відповідно до затвердженої бюджетної програми [30]. Інколи в законах вказується ознака «безпроцентності» та надання конкурсних грантів «за результатами конкурсного відбору» та інші [30]. В державах Європи, зокрема Чехії і Польщі надання бюджетних грантів, їх види, умови надання та фінансовий контроль за їх цільовим використанням прямо врегульованих бюджетним законодавством.

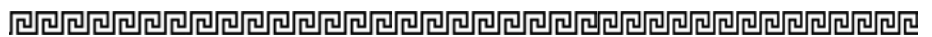
Висновки. Отже, правова категорія «бюджетний грант» є фінансово-правовою міжінституційною категорією, що характеризує форму цільової державної допомоги, що надається в грошовій чи майновій формі на безоплатній і безповоротній основі за рахунок коштів державного та/або місцевих бюджетів, залучених коштів (інших ресурсів) міжнародної технічної допомоги для реалізації проєкту або програми у сферах культури, туризму та у секторі креативних індустрій, спорту та інших гуманітарних сферах у порядку, встановленому законом, надавачем бюджетного гранту, що включений Урядом до переліку надавачів бюджетних грантів. Нормативне закріплення поняття «бюджетний грант» в пп. 14.1.277⁻¹ п. 14.1 ст. 14 ПК України для цілей оподаткування обумовлене відсутністю належного його правового закріплення в бюджетному законодавстві та застосовується виключно в податкових відносинах.

Однак, зважаючи на бурхливий розвиток інституту бюджетних грантів та інших грантів, що надаються за рахунок видатків бюджетів та залучених до бюджетів коштів, БК України має бути доповнений окремими статтями, спрямованими на врегулювання відносин з надання бюджетних грантів, укладення грантових договорів

(угод) та контролю за використання цільових коштів бюджетних грантів.

Саме в Бюджетному кодексі України має бути закріплено загальне поняття гранту, як бюджетно-правової категорії, спеціальне поняття бюджетного гранту, що надається за рахунок коштів бюджету чи інших ресурсів держави (територіальних громад), в тому числі за рахунок залучених коштів, всі важливі умови їх надання, використання наданих коштів, правовий статус надавачів та отримувачів коштів бюджетних грантів як суб'єктів бюджетних відносин, об'єкти та особливості бюджетного контролю в сфері надання, одержання та використання бюджетних грантів. Але такі зміни слід вносити системно з урахуванням результатів наукових досліджень, судової практики.

В статті висвітлено аналіз діючого законодавства України, що регулює відносини в сфері надання бюджетних грантів з'ясувати сучасний стан фінансово-правового регулювання їх надання та оподаткування, а також запропонувати шляхи його вдосконалення. Зазначено, що у бюджетних відносинах бюджетний грант виступає об'єктом регулювання як окрема форма безповоротної фінансової державної допомоги (підтримки), що надається за рахунок бюджетних коштів в ході здійснення відповідних видатків до бюджетів коштів. Зауважено на тому, що бюджетний грант є формою державної допомоги, а також висвітлено міжнародні стандарти надання такої форми допомоги. Акцентовано на тому, що визначення поняття «бюджетний грант» закріплено не в Бюджетному кодексі України, а в Податковому кодексі України проте виключно для цілей оподаткування, закріплення податкових пільг. Зауважень, що до суб'єктів надання бюджетних грантів Урядом віднесено лише Український

культурний фонд, Фонд розвитку підприємництва, Український молодіжний фонд та Український ветеранський фонд. На сьогодні бюджетними грантами визнають лише гранти, що надаються за рахунок бюджетних та залучених до Державного бюджету України коштів, вказанами надавачами, при тому, що правові засади їх надання за рахунок бюджетних коштів передбечені в ряді інших законів. Висвітлено групи бюджетних відносин в сфері надання бюджетних грантів через призму стадій бюджетного процесу, цільовий їх характер та необхідність закріплення в порядках використання коштів за бюджетними програмами щодо надання бюджетних грантів конкурсних умов їх надання. Запропоновано закріпити в Бюджетному кодексі України поняття гранту, як бюджетно-правової категорії, а також спеціальне поняття бюджетного гранту, що надається за кошти бюджету, в тому числі за рахунок залучених коштів, всі важливі умови їх надання, використання наданих коштів, правовий статус отримувачів коштів бюджетних грантів як суб'єктів бюджетних відносин та об'єктів бюджетного контролю.

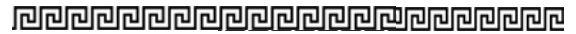
Ключові слова: грант, бюджетний грант, безповоротна державна фінансова допомога, бюджетні відносини, одержувач коштів бюджетного гранту.

Chemerys M. Basic provisions of budgetary and legal regulation of the provision of budgetary grants

The article highlights the analysis of the current legislation of Ukraine regulating relations in the field of budget grants, to clarify the current state of financial and legal regulation of their provision and taxation, and also to suggest ways of its improvement. It is noted that in budget relations, a budget grant is an object of regulation as a separate form of non-refundable financial state assistance (support), which

is provided at the expense of budget funds in the course of implementing relevant budget expenditures and spending funds attracted to budgets. It is noted that a budget grant is a form of state aid, and international standards for providing such a form of assistance are also highlighted. It is emphasized that the definition of the concept of «budget grant» is not enshrined in the Budget Code of Ukraine, but in the Tax Code of Ukraine, but exclusively for the purposes of taxation, securing tax benefits. Remarks that the subjects of budget grants are only the Ukrainian Cultural Fund, the Entrepreneurship Development Fund, the Ukrainian Youth Fund and the Ukrainian Veterans Fund. Today, only grants provided at the expense of budget funds and funds attracted to the State Budget of Ukraine by the specified providers are recognized as budget grants, despite the fact that the legal principles of their provision at the expense of budget funds are provided for in a number of other laws. The groups of budget relations in the field of budget grant provision are highlighted through the prism of the stages of the budget process, their targeted nature and the need to consolidate the competitive conditions for their provision in the procedures for the use of funds under budget programs for the provision of budget grants. It is proposed to fix in the Budget Code of Ukraine the concept of a grant as a budgetary and legal category, as well as the special concept of a budget grant, which is provided at the expense of the budget, including at the expense of attracted funds, all important conditions for their provision, the use of the funds provided, the legal status of recipients of budget grants as subjects of budgetary relations and objects of budgetary control.

Key words: grant, budget grant, non-refundable state financial assistance, budgetary relations, recipient of budget grant funds.

Література:

1. Про державну допомогу суб'єктам господарювання: Закон України від 1 липня 2014 року № 1555-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1555-18#Text>
2. Consumer protection. United Nations 39/248. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/462/25/IMG/NR046225.pdf?OpenElement>
3. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n3704>
4. Про затвердження переліку надавачів бюджетних грантів: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2021 № 867. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/867-2021-n#Text>
5. Про Український культурний фонд: Закон України від 23 березня 2017 року № 1976-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1976-19#Text>
6. Про затвердження Типової форми договору про надання гранту: наказ Міністерства культури України від 30.08.2018 № 756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1068-18#Text>
7. Статут Фонду розвитку підприємництва (нова редакція), затверджений наказом Міністерства фінансів України від 11 січня 2020 року № 5 (у редакції наказу Міністерства фінансів України від 18 жовтня 2024 року № 523). URL: <https://bfd.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Statut-FRP-18-10-2024.pdf>
8. Про грантову підтримку, відбір учасників, вимоги до підприємств. 100 грантів по 5 000 євро від EU4Business для мікробізнесу. Портал ФПП. URL: <https://microgrants.bdf.gov.ua>
9. 100 грантів по 5 000 євро від EU4Business – допомога українському мікробізнесу. Представництва Європейського Союзу в Україні. 23.08.2024. URL: <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/100-grantiv-po-5-000-євро-від-eu4business--допомога-українському-мікробізнесу-uk?s=232>
10. Про Державний бюджет України на 2024 рік: Закон України від 3 листопада 2022 року № 2710-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#n259>
11. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року № 1414-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#n338>
12. Деякі питання Українського молодіжного фонду: постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2023 р. № 182. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/182-2023-n#Text>
13. Грантова програма «Кар'єрний старт». Український молодіжний фонд. 2024. URL: <https://uyf.gov.ua/programs/kariernyi-start>
14. Про утворення бюджетної установи «Український ветеранський фонд»: наказом Міністерства у справах ветеранів від 22 липня 2021 р. № 164. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Nakaz-164-vid-22-lipnia-2021-r.-pro-ustvorennia-UVF.pdf>
15. Про утворення бюджетної установи «Український ветеранський фонд»: постанова Кабінету Міністрів України від 14 липня 2021 р. № 720. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/720-2021-n#Text>
16. Положення про Український ветеранський фонд, затверджене Наказом Міністерства у справах ветеранів України від 26.09.2024 № 313. URL: <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2024/11/Polozhennia-pro-UVF.pdf>
17. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для функціонування Українського ветеранського фонду: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/256-2022-n#Text>
18. Про науку та науково-технічну діяльність: Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n744>
19. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
20. Про наукові парки: Закон України від 25 червня 2009 року № 1563-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1563-17#Text>
21. Про державну підтримку кінематографії в Україні: Закон України від 23 березня 2017 року № 1977-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#Text>
22. Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні: Закон України від 6 березня 2003 року № 601-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/601-15#Text>
23. Про культуру: Закон України від 14 грудня 2010 року № 2778-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2778-17#Text>
24. Бюджетний кодекс України від 8 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>
25. Якимчук Н.Я. Особливості правового регулювання відносин в сфері надання бюджетних грантів. *Juris EUROPENSIS SCIENTIA*. 2023. Випуск 3. С. 69-76.

